

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

NOFEMERE 2010

MEMORANTAMO

MEPUTSO: 70

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke 5.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**POTŠIŠO 1**

- 1.1 1.1.1 Dithelebišene, diradio, dipampiri, bj.bj. (tše PEDI fela) (2)
- 1.1.2 IEC (1)
- 1.1.3 Go nkgetššana mahwafa. (2)
- 1.1.4 -Ba reka diboutu ka go fa bahloki diemadirile tša go swana le maupi, ditšhelete, mapai le dillathekeng.
- Ba lefela batho dikarata tša boleloko ka maikemišetšo a gore ba ba boutele.
- Ba tsena lapa ka lapa le ao ba sa kego ba a tsena.
- Ba phara diswantšho gohle. (2)
- 1.1.5 Ge nkgetheng a sa kwalakwatše gore batho ba mo kgethe, gona a ka se hwetše dikgetho. (2)
- 1.1.6 Mekgatlo ya dipolitiki e dira ditokišetšo, dikwalakwatšo le maleatlala a go gokagoketša/gokagoketša bakgethi. (2)
- 1.1.7 Ka gore ke potšišo yeo e sa nyakego karabo/mmotšiši o botšiša potšišo a dutše a tseba karabo/go hlola maatlakgogedi/go gatelela dikgetho. (2)
- 1.1.8 Mokgatlo wo o nyaka maatla a pušo seleteng seo/baetapele ba nyaka go ikhola. (2)
- 1.1.9 Ba lwa ka diatla/ba a bolayana/go tlošwa ga diphoustara. (2)
- 1.1.10 Molekwa o tla fa sa mafahla a gagwe:
Mohlala:
(a) Ee: Ke tshwanelo ka gobane ba bona gore baphenkgišane ba bona ba ka tla ba thopa dikgetho.
(b) Aowa: Taba ye e ka tliša bonaba magareng ga balatedi ba mekgatlo/dipampiri di thuša setšhaba ka tshedimošo ya maleba mabapi le mekgatlo/molao ga o dumele gore dipampiri di gagolwe. (2)
- 1.1.11 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana:
Mohlala:
Go ba fega mošomong/go ba raka mošomong/gore ba tliše dipego tša go laetša seo ba se dirilego kgwedi ye nngwe le ye nngwe/go fa tlhalošo, bj.bj. (2)

1.2	1.2.1	Ba lebeletše morago ba bona motswadi yo a swerego ngwana wa go ba le bolwetši bja HIV/Aids ka letsogo.	(2)
	1.2.2	Seswantšho se se tšweletša batswadi bao ba felegetšago bana sekolong gomme ba belaetšwa ke yo a lwalago ka ge ba tšhaba gore o tla fetetša bana ba bona/Boingwadišo ka sekolong.	(2)
	1.2.3	O nagana gore ngwana yo a lwalago a ka fetetša wa gagwe.	(2)
	1.2.4	Ga se tshwanelo:
Le yena ke motho(ditokelo), o na le seriti sa botho.
O swanetše go amogelwa ka seemo se a lego go sona, bj.bj.	(2)
	1.2.5	Sefahlego sa gagwe se edile, se bontšha a amogetše seemo sa ngwana wa gagwe/o swabile.	(1)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO

POTŠIŠO 2

Mohlala wa karabo

- Motho o gopola mehleng ya nako yeo a bego a ipshina ka mmimo wa go fapafapana.
- Go be go ipshinwa ka mmimo wa dikhwaere, wa setšo le wa dikatara.
- Ge go iwa diphadišanong o tla hwetša batho ba gona ba tšhepile ka diaparo tša mehutahuta.
- Ge koša e tsebja batheeletši ba ipshina ka yona.
- Ge e le mabapi le mmimo wa dikatara batheeletši le babogedi ba ipshina ka meragelo.
- Ka mmimo wa setšo, kudu wa makgakgasa, babogedi ba ipshina ka meaparo le mmimo.
- Ge go bolelwa ka kiba gona go ipshinwa ka dikoša tša go swana le lerago le monti.

Mokgwa wa go swaya:

D = Dintlha, P = Polelo, M = Mantšu

- D = Dintlha tše šupa (7) tše tšweleditšwego = meputso ye šupa (7)
- P = Polelo = (2) Tšhomišo ya polelo ya maleba = meputso ye mebedi (2)
- M = Mantšu (1) Palo ya mantšu go ya ka taelo = Moputso o tee (1)

Dikotlo:

- Ge botelele bja kakaretšo bo feta tekanyetšo yeo e beilwego, bala fela mantšu a mahlano ka morago ga ao a nyakegago gomme o hlokomologe ao a šetšego.
- Dikakaretšo tšeo e lego tše kopana eupša di na le dintlha tšeo di nyakegago, di amogelwe.
- Diphošo tša polelo (thutapolelo, mopeleto, maswaodikga): ntšha go meputso ye 3 yeo e abelwago polelo.
- Diphošo tša go tloga go 0 go ya go 4 – ga go kotlo.
- Diphošo tša go tloga go 5 go ya go 10 – ntšha moputso o tee.
- Diphošo tše 11 le go feta – ntšha meputso ye mebedi.

Go ditsopolwa tšeo di nyakago lefoko ka moka, swaya ka tsela ye e latelago go tšwa meputsong yeo e abelwago dintlha le tšhomišo ya polelo:

1. Lefoko le tee goba a mararo ao a tsopotšwego – ga go kotlo.
2. Mafoko a mane goba a mahlano ao a tsopotšwego – ntšha moputso o tee.
3. Mafoko a tšheletšego goba a a šupilego ao a tsopotšwego – ntšha meputso ye mebedi.
4. Ntšha moputso o tee go tšwa go palomoka yeo e abetšwego dintlha le tšhomišopolelo ge palo ya mantšu e sa laetšwa goba ge go laeditšwe palo yeo e fošagetšego.

ELA HLOKO: - Dikhutšofatšo di se šomišwe, eupša ge di tšwelela kakaretšong gona di balwe bjalo ka palo ya mantšu ao di a emetšego.
- Go hloka boitlhamelo le go ngalolla= 4 meputso.

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO**POTŠIŠO 3**

3.1	3.1.1	Sebata sa moyeng > komangkanna ya dikgašo ka moka	(2)
	3.1.2	Mohlakamotala, selemo le marega > kgašo e ba gona ka dinako tšohle ngwaga ka moka ntle le go kgaotša.	(2)
3.2	Molaetša wa pepeneneng > o lebane le boipshino: o laetša gore batheeletši ba ipshina ka go theeletša mananeo a Thobela FM.
Molaetša wo o iphihlilego > go godiša maatlakgogedi: o laetša gore mmapatši o huetša batheeletši gore ba theeletše Thobela FM.		(2)
3.3	Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala: Ee, le goga šedi ya motheeletši gore a be le kgahlego ya go theeletša Thobela FM.
Aowa, go na le taetšo ya gore kgopolo ga se ya felela.		(2)

[8]

POTŠIŠO 4

- 4.1 Kgole, kgolekgole
A laetša lefelo/a bapetša bokgole (2)
- 4.2 Lesogana **le letelele(sebpego)** > lesogana **le lekopana/mpharana/kgopana**
Noka **ye tshesane(sebopego)** > noka **ye koto**
(kgetha lehlaodi le tee fela) (2)
- 4.3 Sefatanaga > lentšu le le theilwe ka morago ga mošomo wo o phethwago ke
sedirišwa: se fata naga ge se sepela. (2)
- 4.4 Dingwalwaswana
A ngwalwa go swana. (2)
- [8]**

POTŠIŠO 5

- 5.1 5.1.1 Leamanyidiri(1) > yo a ngwadilego(1).
Leamanyirui/leamanyišala/leamanyiina. (2)
- 5.1.2 Ba gagwe/ya sekolo > go laetša tswalano. (2)
- 5.1.3 **Ikhweditše** = Leitiri/lepheti > ka lebaka la gore le tšea hlogo ya i-
/tiro e direga godimo ga sediri. (2)
- 5.2 5.2.1 Basadi ga ba tsebe selo ba phalwa ke banna. (1)
- 5.2.2 Sereto: motho yo o a retwa > Hlabirwa (2)
- 5.2.3 Ke ya go foraforetša/jabetša/goketša – o re e sego yena,
mohlomongwe basadi ba bangwe e sego nna/o a itlhaola. (1)
- 5.2.4 Go rakwa ga bangwaledi ba babedi ntle le go latela magato a
maleba. (1)
- [11]**

POTŠIŠO 6

dipapadi > Dipapadi
hlokomelo > tlhokomelo
e bile > ebile

Dipapadi tša Phadišano ya Sebjana sa Lefase di sepedišitšwe ka tlhokomelo ebile di
fihlile mafelelong ntle le bosodi. **[3]**

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 30
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 70